

Т. Біляніна, викладач,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

ОСОБЛИВОСТІ АВТОБІОГРАФІЗМУ В ТВОРЧОСТІ КЬОКО МОРІ

У статті розглядаються особливості художніх і мемуарних творів японсько-американської письменниці Кьоко Морі. Вивчаються особливості втілення автобіографічних мотивів у її творчості, зокрема, в романах «Самотня пташка» та «Донька Шідзуко».

Ключові слова: японсько-американська література, транснаціональна ідентичність, жіноче письмо, автобіографізм, автобіографія.

Творчість японсько-американської письменниці другої половини ХХ століття Кьоко Морі досі залишається малодослідженою як у зарубіжному, так і у вітчизняному літературознавстві, однак останнім часом її твори все частіше стають об'єктом комплексних досліджень азійсько-американської літератури в аспекті гендерної транскультурної ідентичності.

Творчість Кьоко Морі ми розглядаємо у контексті японсько-американської літератури ХХ століття, спираючись на фундаментальні праці таких дослідників, як Гарольд Блум, Елейн Кім, Д. Ванд, Вернер Соллорс, Ш. Кім, Крістофер Лі, Мін Се, С. Наджімі, Д. Холлінджер, М. Тлостанова.

Детальному вивченню транскультурного феномену творчості азійсько-американських письменників в українському порівняльному літературознавстві присвячено монографії дослідників Н. Висоцької («Єдність множинного. Американська література кінця ХХ, поч. ХХІ століть у контексті культурного плюралізму», 2010 р.), В. Селігея («На перекресті культур Востока и Запада: транскультурний феномен творчества Фрэнка Чина», 2013 р.), В. Ліпіної, Т. Надутої («Проблематика и поэтика творчества Эми Тан в аспекте литературной имагологии», 2015 р.).

Дослідниця Кьоко Норма Нодзакі зазначає, що творчість Кьоко Морі є частиною «нової літературної хвилі», яка припадає на 70-ті роки та пов'язана із збільшенням у США кількості іммігрантів із таких країн, як Індія, Корея, В'єтнам та Філіпіни. Твори Морі суттєво відрізняються від традиційної літератури японсько-американських письменників *нісей* (другого покоління іммігрантів з Японії до США) та *сансей* (третього покоління), таких як Тошіо Морі, Джон Окада, Хісае Ямамото та Джанні Мірікітані, оскільки її рідною культурою є культура Японії, і японська є її рідною мовою. Тому її погляд на культури США та Японії помітно відрізняється від сприйняття цих культур японсько-американськими письменниками, що народились у США [8, с. 172-173].

У творчості Кьоко Морі є як власне автобіографічні, мемуарні твори («Сон води», «Ввічлива брехня»), так і художні твори, романи для молоді (*young adults*), в яких проявлені автобіографічні мотиви («Донька Шідзуко», «Самотня пташка»). У центрі

нашого дослідження твори письменниці, які і за сюжетом, і за проявленістю образу автора у головній героїні тяжіють до жанру еґо-літератури.

У працях більшості дослідників творчості письменниці увага переважно концентрується на «змістовній» схожості її романів з мемуарами про власне дитинство. Так, у дисертаційному дослідженні Кен Мідзусава акцент зроблено на «ретроспекції дитинства» та його ролі в творчості різних письменників, у тому числі й Кьоко Морі. Крім того, автор прагне сформулювати метод читання подібних напівавтобіографічних текстів як «розширених марень» («extended reveries»), базуючись на концепції архетипів та образів Гастона Башляра [3].

Вивчення автобіографічних свідочств часто превалює над літературознавчим аналізом текстів. У статті «The Trauma Caused by Mother's Deaths in Virginia Woolf and Kyoeko Mori» («Травма, спричинена смертю матері у творах Вірджинії Вулф та Кьоко Морі»), Масамі Усуї вивчає вплив, який спричинила смерть матері на творчість письменниці Вірджинії Вулф та Кьоко Морі, розглядаючи формальні риси у художній інтерпретації цих подій у творах обох письменниць [9].

Однак це потребує більш поглибленого поетикального аналізу. Мотив втрати матері виступає не стільки гендерним, скільки особистісним досвідом, формуючим поетику творів Кьоко Морі, зокрема, у романах для молоді «Донька Шідзуко» (1993) та «Самотня пташка» (1995). У романі «Донька Шідзуко», який є першим опублікованим романом письменниці, майже повністю відтворюються події з її дитинства. Дія роману відбувається у 70-ті роки ХХ століття у японському місті Кобе, що повністю відповідає фактам з біографії Кьоко Морі. Повторюючи історію матері письменниці, мати головної героїні роману Юкі скінчила життя самогубством, коли Юкі було 12 років, і зробила це у той самий спосіб, що й мати Морі: отруївшись побутовим газом. При цьому, як вважає Масамі Усуї, зображуючи трагедію власного життя у майже незміненому вигляді, Кьоко Морі робить спробу дослідити, яким чином устрій традиційного суспільства визначив життя її матері [9, с.60]. Аналіз цих подій у власному житті проєктується на жіночу долю взагалі, висвітлюючи психологічні та соціальні негаразди в долі жінки в сучасному суспільстві.

У романі «Самотня пташка», який був опублікований на два роки пізніше, мотив втрати матері інтерпретується іншим чином. Мати головної героїні Мегумі йде із сім'ї, і за законами японського суспільства втрачає право бачитися з донькою до її повноліття. Для Мегумі це рівноцінно смерті матері, адже окрім побачень їм забороняється будь-яке спілкування, у тому числі й листування.

Через зображення цих фактів у творі втілюється також мотив втрати родини або місця, до якого людина належить. Про життя у сім'ї батька Мегумі говорить: «I don't like living with them. My grandmother is always in a bad mood and my father is seldom home. But I have nowhere else to go» («Мені не подобається жити з ними. Бабуся завжди не в гуморі, а батько майже не буває вдома. Але мені більше нема куди йти») [4, с. 190]. У романі «Донька Шідзуко» Юкі живе з батьком та мачухою, і так само не відчуває себе частиною їхньої родини.

Підтвердження тому, що цей мотив є автобіографічно достовірним, ми знаходимо у нехудожньому автобіографічному романі «Ввічлива брехня», у якому Кьоко Морі

зізнається, що вона та її рідний брат не мають ані батьківщини, ані сім'ї: «Jumpei and I don't have a real home country, just as we didn't have a "real" father. [...] I have never told him that I sometimes envy people who seem perfectly content to belong where they were born, or about the pitiful tone I try to keep out of my voice when I have to tell people, "I don't really have a family"» («Ми з Джумпесем не маємо справжньої батьківщини, так само, як і не мали "справжнього" батька. [...] Я ніколи не казала йому, що інколи заздрю людям, які повністю задоволені місцем, де вони народились, як і не розповідала про той жалюгідний тон, з яким я вимушена промовляти: "У мене насправді немає сім'ї"») [5, с. 28].

Цей провідний мотив втрати матері – чи то через самогубство, чи через розлучення – стає основою розкриття важливої теми жіночої літератури: долі жінки в традиційному патріархальному японському суспільстві та її приниження в японській родині. Не «велика історія», а «внутрішня історія» героїні визначає розвиток сюжету цього «автобіографізованого» роману.

Письменниця тонко відчуває не тільки фемінну особливість жіночого мовлення («Women's language is much more indirect and formal than men's») / «Жіноче мовлення набагато менш пряме, ніж чоловіче»), але й владу мови («In Japanese I don't have a voice for speaking my mind» / «Розмовляючи японською, я не маю голосу висловити свої думки» [5, с.16]).

Мова тут – радше метафора, яка проблематизує власне можливість передачі жіночої суб'єктивності.

Масамі Усуї стверджує, що художня інтерпретація травми, отриманої письменницею в ранньому віці, стає основою для зображення неприйняття нею будь-якої форми патріархії, у тому числі й тиску, що чиниться на жіноче мовлення й мистецтво як форму самовираження [9, с. 61].

Прагнення до свободи вираження втілено у самих образах матері в обох досліджуваних романах. Прототипом образів виступає постать матері письменниці, зокрема, у художніх образах втілені такі її риси, як особливе почуття краси та стилю, схильність до творчості, прагнення до пошуку індивідуальності серед непорушних устоїв традиційної японської сім'ї. Мати Юкі Шідзуко шие для доньки та для себе яскравий одяг, що є прямою відсилкою до образу матері Кьоко Морі, яким він залишається у її спогадах. За канонами японського суспільства 70-х років минулого століття, носити одяг яскравих кольорів вважалось неприпустимим для жінки середнього та похилого віку, і Кьоко Морі згадує про це у мемуарах: «Sooner or later, everyone obeyed the rules and resigned themselves to these dismal-sounding colours. Even my mother complied when it came her turn» («Рано чи пізно, всі підкорялися правилам та мусили змиритися з цими кольорами із похмурими назвами. Навіть моя матір поступилася, коли прийшла її черга») [5, с. 142].

Яскравий одяг, як єдиний спадок, залишений матір'ю, виступає для Юкі свідомою материнської любові та символом зв'язку з минулим. Коли батько Юкі, на вимогу її мачухи Ханае, спалює весь старий «дитячий» одяг, пошитий Шідзуко, це розриває для Юкі останню нитку, що пов'язувала її з новою родинною батька. У романі «Самотній птах» подібним символом виступає розсада квітів, висаджена матір'ю

Меґумі, проте Меґумі розриває зв'язок власноруч: не бажаючи забирати квіти із собою, вона висипає розсаду на подвір'ї материнського будинку.

Прагнення до свободи творчості й самовираження втілене також у образах головної героїнь її романів. Так, Меґумі, яка завжди добре писала твори та була впевнена у своїх здібностях до письменництва, раптом почувається розгубленою перед темою твору на конкурс для «капсули часу»: «The topic is silly and far too broad: What is it like to be a high school student in 1975» («Тема дурна та занадто широка: Що значить бути старшокласником у 1975 році») [4, с.20]. Однак, Меґумі виходить за окреслену тему й пише про те, що насправді її бентежить: про те, що вона ніколи не буде такою, як інші підлітки, та про те, що від'їзд матері повністю змінив її життя. Такий сміливий крок приносить їй перемогу на конкурсі.

Героїні Юкі та Меґумі втілюють в собі й інші риси, що підкріплюють образ дівчини, яка не бажає відповідати загальноприйнятому уявленню про місце жінки у традиційній Японії. Юкі шукає себе у мистецтві, вступивши до художнього коледжу та залишивши сім'ю батька. Для Меґумі шлях до самовизначення пов'язаний з пошуками та сумнівами у релігії. Крім того, дівчина домоглася того, аби батько дозволив їй відвідувати матір протягом канікул, що також є перемогою над суворими законами патріархального японського суспільства.

Прототипом таких образів можна вважати авторку романів. Пошуки власного «я» через творчість та мову, як стверджує Масамі Усуї, виражають протест Кьоко Морі проти привілейованої позиції, яку традиційно займають чоловіки у літературі Японії [9, с.75]. Не дивлячись на те, що рідною мовою письменниці є японська, вона обирає англійську як засіб самовираження. Кьоко Морі вважає, що традиційна система символів, усталена в японській літературі, не дає такої свободи самовираження, яку надає вільна система літератури американської: «The paradox of contemporary American literature is that the more specific and detailed the writing is, the more powerful and rich is potential impact: the genuinely individual voice can also be universally appealing» («Парадокс сучасної американської літератури полягає в тому, що чим більш особливою та детальною є мова твору, тим сильнішим є потенційний вплив на читача: посправжньому особисте вираження може бути універсально привабливим») [5, с.151].

Отже, можна побачити, що автобіографічні мотиви, художньо осмислені та інтерпретовані, виступають провідними мотивами у романах Кьоко Морі для молоді.

У цьому зверненні до своєї пам'яті чітким є пошук нових засобів та іншої (не-японської) мови для опрацювання «жіночих» тем і «жіночих» засобів для репрезентації жіночої суб'єктивності. У новій жіночій літературі на етапі її транскulturизації автобіографічність залишається загальним знаменником усіх художніх пошуків жінок-письменниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bloom H. Asian-American Writers / Harold Bloom. – Infobase Publishing, 2009. – 219 p.;
2. Lee R. The Americas of Asian American Literature: Gendered Fictions of Nation and Transnation / Rachel C. Lee. – Princeton University Press, 1999. – 208 p.;
3. Mizusawa K. The Textual Inscription of Self: Place in the Retrospective Childhood / Ken Mizusawa. – University of Canterbury. Department of English, 2000;

4. Mori K. One Bird / Kyoko Mori. – New York: Fawcett Juniper, 1996. – 248 p.;
5. Mori K. Polite Lies: On being a Woman Caught Between Cultures / Kyoko Mori. – New York: Fawcett Books, 1999. – 262 p.;
6. Mori K. Shizuko's Daughter / Kyoko Mori. – Fawcett Juniper, 1994. – 214 p.;
7. Mori K. The Dream of Water: A Memoir / Kyoko Mori. – Henry Holt and Company, 1995. – 275 p.;
8. Nozaki K.N. A Fresh Approach to Asian American Literature: Kyoko Mori and her Work / Kyoko Norma Nozaki // Acta humanistica et scientifica Universitatis Sangio Kyotiensis. Foreign languages and literature series 24, 1997-0. – P. 172-192;
9. Usui M. The Trauma Caused by Mother's Deaths in Virginia Woolf and Kyoko Mori / Masami Usui // Doshisha. Literature 45, 2002. – P. 59-81.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.2016 р.

T. Белянина, преподаватель

Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара,
г. Днепропетровск

ОСОБЕННОСТИ АВТОБИОГРАФИЗМА В ТВОРЧЕСТВЕ КИОКО МОРИ

В статье рассматриваются особенности художественных и мемуарных произведений японско-американской писательницы Киоко Мори. Изучаются особенности воплощения автобиографических мотивов в ее творчестве, в частности, в романах «Дочь Сидзуко» и «Одинокая птица».

Ключевые слова: японско-американская литература, транснациональная идентичность, женское письмо, автобиографизм, автобиография.

T. Belyanina, teacher

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University,
Dnipropetrovsk

THE PECULIARITIES OF KYOKO MORI'S AUTOBIOGRAPHISM IN HER LITERARY WORKS

This article brings into focus the peculiarities of fictional and autobiographic writings by Kyoko Mori, a Japanese American writer. Particular attention has been paid to a distinctive manner of implication of autobiographic motives in her novels for young adults "Shizuko's Daughter" and "One Bird".

Key words: Asian American literature, transnational identity, women writing, autobiographism, autobiography.